

دیپلماسی علمی آمریکا در قزاقستان

سید اصغر کیوان حسینی^۱

زهرا بهرامی^۲

در فضای جهانی شده که بازیگران به ویژه قدرت‌های نوظهور در صدد ارتقا موقعیت خود در ساختار بین‌المللی هستند، بهره‌گیری از قدرت نرم به‌ویژه در چهره دیپلماسی علمی از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار شده است. در این شرایط، آمریکا به عنوان قدرتی بزرگ که در عین حال در حوزه تولید و انتشار علم و فناوری پیشرفته نیز دست بالا دارد از دیپلماسی یاد شده در راستا دستیابی به اهداف و منافع ملی بهره‌بردار می‌نماید. جهت‌گیری مزبور در ارتباط با حوزه آسیای مرکزی و قفقاز و به خصوص قزاقستان با ویژگی‌های خاصی همراه شده؛ به گونه‌ای که ایالات متحده در صدد است در یک چشم‌انداز جدید استراتژیک با بهره‌مندی از دیپلماسی علمی خاصه بر مبنای «ساحت علم برای دیپلماسی»، همکاری سازنده، هدفمند و چارچوب‌مندی را با کشور مزبور اعمال نماید. این نوع همکاری دیپلماتیک بر محور نقش اندیشمندان و دانشگاهیان و چگونگی ارتباط یابی آنان با توده‌های مردمی، مراکز دانشگاهی و صنعتی شکل گرفته و توسعه می‌یابد. در این راستا این پرسش مطرح می‌شود که در چارچوب سیاست خارجی آمریکا در قبال قزاقستان در دوره زمانی پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، دیپلماسی علمی چگونه نقش آفرین بوده است؟ در پاسخ با استفاده از راهبرد قیاسی، روش توضیحی - تبیینی و گردآوری اطلاعات و داده‌های علمی به صورت مجازی و کتابخانه‌ای این فرض مورد مذاقه قرار می‌گیرد که در چارچوب سیاست خارجی آمریکا در مورد قزاقستان در دوره پس از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، دیپلماسی علمی در قالب «علم برای دیپلماسی» و با تأکید بر مقوله‌های «همکنشی توسعه محور» و «همکنشی امنیت محور» به پیشبرد سیاست خارجی این دولت کمک کرده است. یافته‌های مقاله نمایانگر آن است که آمریکا با اتکا بر دیپلماسی علمی در قزاقستان از فرصت‌های نرم افزاری لازم برای توسعه روابط همه جانبه با این کشور به ویژه در حوزه‌های سیاسی و امنیتی بهره برده و آن را در چارچوب متحدی راهبردی در منطقه در جهت تأثیربخشی بر معادلات فراملی تعریف نموده است.

واژگان کلیدی: دیپلماسی علمی، ساحت علم برای دیپلماسی، همکنشی امنیت محور، همکنشی توسعه محور و فرستادگان علمی.

^۱ نویسنده مسئول، دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران.

Email: a.keivan.ir@gmail.com

^۲ دانش آموخته دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران.

Email: zahrabrahmi121@gmail.com

- این مقاله علمی _ پژوهشی می‌باشد. تاریخ دریافت ۹۹/۱۰/۱۸ و تاریخ پذیرش ۹۹/۱۱/۵

مقدمه

در بستر تحولات نوآورانه‌ای که طی چند دهه اخیر در عرصه‌های علم و فناوری رخ داده و همچنین تحولی که در عرصه کنش، کنشگران و ابزار کنش در نظام بین‌الملل شکل گرفته و استلزام‌های ناشی از الگوهای تعامل میان علم و دیپلماسی از اهمیت روزافزونی برخوردار شده است. به عبارت دیگر در دوره پساوستتفالی که نظام بین‌الملل با تحولات متفاوت در سطوح و ابعاد گوناگون و گاه تعارض‌آمیزی مواجه شده؛ بازتعریف نقش علم به عنوان یکی از منابع قدرت نرم در سیاست‌سازی بین‌المللی، نقش آن در اجرای دیپلماسی به عنوان سازوکار مسالمت‌آمیز پی‌گیری اهداف ملی در عرصه خارجی و تعبیه آن در کانون دستورکار پیشرو بین‌المللی مورد تأکید واحدهای سیاسی قرار گرفته است؛ تا از این رهگذر مرزهای جدیدی برای ایجاد تعاملات هدفمند، گره‌گشایی از چالش‌های بین‌المللی در راستا افزایش قدرت نرم آشکار شود.

در همین راستا، دیپلماسی علمی به عنوان جلوه‌ای از قدرت نرم در دستورکار سیاست خارجی آمریکا به ویژه پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ قرار گرفت. زیرساخت‌های علمی و فناورانه پیشرفته در این کشور، تلاش آن برای رهبری جهانی، نیاز دسترسی به کشورهایی که از نظر سیاسی ممکن است در چارچوب غرب نباشند و پافشاری خاصی که رهبران آن بر ضرورت گسترش فرهنگ و هنجارهای امریکایی داشته‌اند، زمینه‌ساز بهره‌گیری از دیپلماسی علمی در چارچوب کلان سیاست خارجی این دولت شده است. این نوع نقش آفرینی دیپلماتیک در ارتباط با منطقه آسیای مرکزی و قفقاز قابل تأمل است. در واقع به رغم پیشینه بلند بهره‌گیری این دولت از دیپلماسی یاد شده در دوره جنگ سرد، شرایط نوظهور حاصل از پایان عصر دوقطبی که به نبود ساختاری غالب در سیستم اشاره داشت، خاصه در ارتباط با قزاقستان به عنوان یکی از بازیگران برجامانده از شوروی سابق، زمینه ساز کاربست دیپلماسی علمی در این منطقه شد. به این ترتیب در شرایطی که جمهوری‌های یاد شده با تهدیدهای هستی‌شناسانه‌ای در حوزه‌های توسعه‌ای و امنیتی مواجه بودند، حمایت‌های دیپلماتیک ایالات متحده در قالب سازوکارهای علمی و فناوری بشدت گره‌گشا می‌نمود. در این راستا این سؤال بررسی می‌شود که دیپلماسی علمی چگونه در چارچوب سیاست خارجی آمریکا در قبال قزاقستان نقش آفرین بوده است؟ در پاسخ با جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها و بهره‌مندی از راهبرد قیاسی این فرض بررسی می‌شود که کاربست دیپلماسی علمی در

چارچوب سیاست خارجی آمریکا در قالب «علم برای دیپلماسی» و مؤلفه‌هایی چون «همکنشی توسعه محور» و «همکنشی امنیت محور» بر سیاست خارجی آمریکا در قزاقستان نقش آفرین بوده است. شایان ذکر است، مقاله پیش‌رو با توجه به اهمیت دیپلماسی علمی در افزایش قدرت نرم آمریکا در منطقه، ابتدا به بررسی چارچوب مفهومی دیپلماسی علمی در چارچوب این شکل از قدرت می‌پردازد. سپس به آستانه اجرایی دیپلماسی علمی در سیاست خارجی آمریکا در قبال قزاقستان اشاره می‌کند و مؤلفه‌های اساسی چنین کنشی را مورد مذاقه قرار می‌دهد. در انتها این امر مورد تبیین قرار می‌گیرد که دیپلماسی علمی سازوکاری مهم در جهت افزایش قدرت نرم آمریکا در آسیای مرکزی و به ویژه قزاقستان است که می‌تواند با اتکاء بر توان جا به جایی قدرت از علمی به حوزه‌های دیگر در بعد همکاری‌های سیاسی و امنیتی منطقه‌ای نیز بازیگری تعیین کننده در سیاست خارجی آمریکا باشد.

چارچوب مفهومی با توجه به تغییر در ماهیت قدرت، طرح و اهمیت قدرت نرم^۱ در تجزیه و تحلیل رفتار دولت‌ها و اعمال سیاست خارجی توسط آن‌ها در نظام بین‌الملل، نای^۲ در چارچوب رویکردی نوآورانه از این نوع قدرت در تعریف آن بیان می‌کند که به کمک آن دولت‌ها می‌توانند به صورت غیرمستقیم و با استفاده از ابزارها و روش‌هایی فارغ از تهدید به کاربرد زور (نظامی) و یا تحریم‌های اقتصادی به اهداف و نتایج مورد نظر دست یابند. در این شرایط منابعی چون فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و مطلوبیت سیاست خارجی مسیر اقتناع و جذب را هموار می‌نمایند (Nye, 2009:94-96). در همین زمینه بیان شده که قدرت نرم یکی از مهم‌ترین ابزارهای کشورها برای دستیابی به اهداف ملی و تنظیم روابط با سایر کنشگران بوده و می‌تواند نفوذ، فعالیت و همکنشی پایدار هر بازیگر را در سیاست جهانی افزایش دهد.

یکی از مهم‌ترین منابع قدرت نرم، قابلیت‌های علمی، فناوری و نوآوری می‌باشد و بر این پایه، اعمال توانایی علمی در عرصه خارجی متناسب با اهداف سیاست خارجی در قالب «دیپلماسی علمی»^۳ از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. به عبارت دیگر، دیپلماسی علمی را می‌توان به عنوان چارچوب دیپلماتیک در جهت استفاده از همکاری‌های علمی میان ملت‌ها برای رسیدگی به بحران‌ها، مسائل دارای ابعاد علمی و ایجاد روابط سازنده بین

¹. Soft Power

². Joseph Samuel Nye

³. Science Diplomacy

کنشگران تعریف کرد (Njagih, Guchu, 2014:104). در تعریفی کلی، دیپلماسی علمی عبارت است از «مجموعه‌ای از همکنشی‌ها میان کنشگران علمی و سیاسی در راستا دستیابی کشور به اهداف و منافع ملی در عرصه خارجی». دیپلماسی علمی می‌تواند، روشی برای کشف مشکلات مشترک و حل و فصل آن‌ها باشد؛ به نحوی که تعامل در کوتاه مدت در صورت تداوم به تعامل بلند مدت، پایدار و چندجانبه تبدیل می‌شود.

دیپلماسی علمی ممکن است در ساحت، «دیپلماسی برای علم»^۱ شکل بگیرد. در این درگاه، واحدها از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های فعالیت دیپلماتیک برای تقویت سیستم‌های علمی بهره می‌برند و با کمک آن و همکاری‌های بین‌المللی، اولویت‌های استراتژیک بالا به پایین و همکاری‌های پایین به بالا در میان پژوهشگران و اندیشمندان و پیشبرد اهداف علمی و فناوری را تسهیل می‌کنند (Royal Society, 2010:19-20). در ساحت دوم، «علم در دیپلماسی»^۲ به شکل‌گیری سیاست خارجی و اهداف آن با توجه به توصیه‌ها و مشاوره‌های علمی اشاره می‌شود (Royal Society, 2010:5-7). با این حال آنچه مورد تأکید و تمرکز این مقاله می‌باشد ساحت سوم اعمال دیپلماسی علمی، یعنی «علم برای دیپلماسی»^۳ است که در این ساحت از علم و مزایای تعاملات علمی در سطوح مختلف برای افزایش و تقویت تعاملات و روابط دیپلماتیک استفاده می‌شود. به عبارتی ظرفیت‌های علمی از جمله توافقنامه‌ها، نهادها و سایر جنبه‌های علمی و تعاملات مبتنی بر آن روابط دیپلماتیک را بهبود می‌بخشد (Royal Society, 2010:11).

در این راستا، تعاملات علمی میان کنشگران دولتی و غیر دولتی می‌تواند، تسهیل و تقویت کننده روابط سیاسی بین واحدهای سیاسی باشد به ویژه آنهایی که در تعاملات و روابط دیپلماتیک و سیاسی دارای مشکلات مختلفی هستند و ممکن است تعاملات علمی سرآغاز همکنشی سیاسی آن‌ها باشد. علم برای دیپلماسی در مسائل حساس ملی_امنیتی نقش مهمی دارد در حقیقت همکاری دانشمندان به ویژه به دلیل قدرت نرم علم و ماهیت جهانی آن می‌تواند منجر به تسهیل سیاست‌ها، حل و تقلیل تنش‌ها حتی در سناریوهای قدرت سخت شود. از سوی دیگر همچنین علم و عناصر گسترده آن در سطوح مختلف

^۱. Diplomacy for Science

^۲. Science in Diplomacy

^۳. Science for Diplomacy

زندگی جمعی و فردی می‌تواند ابزاری برای تشدید، ایجاد و اعمال تنش بین بازیگران عرصه دیپلماسی علمی باشد، زیرا علم و عناصر وابسته به آن از میزانی از قدرت نفوذ برخوردارند که می‌توانند در ابعاد مختلف کنش در سطوح متفاوت میان کنشگران اثرگذار باشند، نوع اثرگذاری در قالب اعمال قدرت می‌تواند به صورت سخت و یا نرم اعمال شود و مسیر و محتوای تعاملات را تغییر دهد. از جمله مهم‌ترین ظرفیت‌های نهفته در دیپلماسی علمی که در قالب «علم برای دیپلماسی» شکل می‌گیرد، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- **علم و عناصر آن در قالب کنش تشویقی و تنبیهی^۱**: علم، فناوری و نوآوری به عنوان یک بسته تشویقی و ابزار تنبیهی در روابط بین‌الملل از سوی کنشگران مورد استفاده قرار می‌گیرد. بازیگر بالادست و قدرتمند در حوزه خاصی از تعامل و کنش (علم و فناوری)، می‌تواند از برتری خود بر دیگران در جهت هدایت و کنترل رفتار آنها، متمایل با خواست خود با تشویق و ارائه و یا عدم ارائه و اعمال محدودیت خدمات و کالای خاص بهره‌برد. به هر میزان که عنصر مورد نظر از اهمیت و اولویت تعیین‌کنندگی بالایی برای کنشگران مختلف از جمله اعمال‌کننده و کنشگر هدف برخوردار باشد، کنش تشویقی و یا تنبیهی با بهره‌مندی از آن عنصر بیشتر در راهبردها لحاظ خواهد شد. شایان ذکر است که بازیگر اعمال‌کننده تشویق یا تنبیه باید از قدرت بالا و چشم‌گیری در آن حوزه برخوردار باشد و از سوی دیگر کنشگر هدف باید به آن عنصر وابستگی و نیاز مبرمی داشته باشد تا کنش تشویق و تنبیه موفق و اثرگذار باشد. لذا علم و عناصر وابسته به آن که در بخش‌های مختلفی از زندگی جمعی با سطوح اثرگذاری متفاوت، نقش تعیین‌کننده دارد، اگر به عنوان ابزاری از سوی کنشگر برتر علمی در سطح جهانی بر کنشگری اعمال شود که در سطح پایین‌تری نسبت به اعمال‌کننده قرار گرفته باشد و به کالا و خدمات علمی عرضه شده از سوی کنشگر برتر احساس نیاز و وابستگی بکند. در این صورت کنشگر برتر بر کنشگر کمتر می‌تواند تشویق و یا تنبیهی را در حوزه علم و فناوری در راستای تنظیم رفتار آن کنشگر در جهت کسب و برآورد اهداف و منافع ملی خود اعمال نماید.

- **علم و عناصر آن در قالب کنش بهینه‌ساز روابط^۲**: استفاده از تعاملات علمی و فناوری برای بهبود روابط سیاسی در فضای تعاملات چندبعدی، مرکززداد، پیچیده و درهم تنیده از

1. Encouraging and Punitive Action

2. Relationship Optimizer Action

دیگر موارد اثرگذاری علم و فناوری در فضای دیپلماتیک است که اثرگذاری بالایی در ایجاد قدرت نرم دارد. علم و تعاملات علمی بخش گسترده‌ای از زندگی جمعی را در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... در برمی‌گیرد که به صورت پیچیده‌ای به یکدیگر متصل هستند.

بنابراین علم عنصری قابل توجه و مهم در ابعاد درهم تنیده روابط بین‌الملل می‌باشد که می‌تواند ضمن ایجاد شرایط برای تعامل کنشگران در سطوح مختلف به ویژه با بهره‌مندی از ارائه آگاهی از یکدیگر توسط بازیگران به حل تنش‌ها، تسهیل مبادلات، تعدیل اختلافات و در نتیجه تقویت روابط میان کنشگران گوناگون منجر شود. دیپلماسی علمی، تقویت یا بهبود روابط بین کشورها، ارتقای حسن نیت و پیشرفت مرزهای دانش را در راستا دستیابی واحدهای سیاسی به اهداف و منافع ملی ممکن می‌سازد. دیپلماسی علمی می‌تواند، اصول علم از جمله شفافیت، توجه و تأکید بیشتر بر همکاری و تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد را در تعاملات سیاسی گسترش دهد (Dolan, 2012:1). لذا علم یک عرصه همکنشی بی‌طرف است که به کنشگران به ویژه دولت‌ها اجازه می‌دهد پل‌های ارتباطی برای تقویت و یا ایجاد روابط دیپلماتیک شکل دهند. دیپلماسی علمی به دولت‌ها در جهت ایجاد زمینه مشترک و فضای بین‌المللی مسالمت‌آمیز و همچنین دستیابی به پیشرفت‌های در زمینه‌های مختلف علمی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی با ابعاد جهانی یاری می‌رساند. لذا برای تقویت، ایجاد و بهبود روابط از اهمیت بسزایی در دستورالعمل‌های ملی و بین‌المللی برخوردار است.

شایان توجه است، دیپلماسی علمی شامل فعالیت‌های دیپلماتیک در سه بخش دیپلماسی سنتی^۱، عمومی^۲ و مسیر دو^۳ می‌باشد. در بعد «سنتی» به ابتدایی‌ترین کارکرد دیپلماسی یعنی تعامل آفرینی علمی بین دولت‌ها اشاره می‌شود در بعد «عمومی»، تعامل دولت با بازیگران غیردولتی در عرصه فراملی برای دستیابی به اهداف خاص و در نهایت در خصیصه «مسیر دو» نیز، چگونگی تعامل و تبادل بین بازیگران غیردولتی فعال در حوزه علم و فناوری مانند نخبگان، دانشگاه‌ها و مراکز علمی مدنظر قرار می‌گیرد.

1. Traditional Diplomacy

2. Public Diplomacy

3. Track two Diplomacy

لازم به ذکر است مقاله پیش‌رو، ساحت سوم را در تبیین و بررسی سیاست خارجی آمریکا در قبال قزاقستان به ویژه پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ برگزیده است. برای درک بهتر این شکل از همکنشی و اعمال علم برای دیپلماسی، قالب اجرایی دیپلماسی عمومی و مسیر دو مورد توجه قرار خواهد گرفت. در ادامه ضمن اشاره به برخی از ابعاد تعاملات میان آمریکا و قزاقستان به مؤلفه‌های اساسی کاربست دیپلماسی علمی آمریکا در ساحت علم برای دیپلماسی اشاره خواهد شد و دستاوردهای چنین کنشی به صورت مختصر تبیین می‌شود.

۱. علم برای دیپلماسی

پس از واقعه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، افزایش نگرانی آمریکا از تهدیدهای امنیتی و آغاز فصل نوینی از سیاست خارجی این کشور، کشورهای آسیای مرکزی به ویژه قزاقستان به دلیل اهمیت موقعیت ژئواستراتژیک آن در ارتباط با مناطق امنیتی از جمله افغانستان دریای خزر، قفقاز جنوبی، اتحادیه اروپا، آسیای جنوبی، غرب آسیا، چین و روسیه، نقش مهمی در دستور کار دیپلماتیک ایالات متحده و استراتژی سیاست خارجی آن یافت (Rakhimov, 2015:144). در واقع، قزاقستان به دلیل بهره‌مندی از منابع مادی قدرت، وسعت جغرافیایی (نهمین کشور جهان از نظر وسعت)، منابع معدنی و سوختی، انرژی (رتبه یازدهم در میان کشورهای دارای منابع نفتی و بهره‌مند از منابع معدنی قابل توجه اورانیوم، مس، روی و فلزات خاکی کمیاب) و... متحد استراتژیک آمریکا در آسیای مرکزی تلقی می‌شود (Gast, 2012) و باید اشاره داشت روابط و تعامل دو جانبه گسترده‌ای میان آنها حاکم است.

لازم به ذکر است، همکاری آمریکا و قزاقستان در زمینه امنیت و منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای سنگ بنای روابط آنها بود که با توجه به علم محور بودن چنین تعاملاتی در راستا تمایلات آمریکا در منطقه، آنها در قالب علم برای دیپلماسی قابل تبیین و ارزیابی هستند. همکنشی دو کشور در قالب دیپلماسی علمی در ساحت مذکور، نمایانگر تلاش دوسویه اما نامتقارن برای رسیدن به اهداف مشخصی در قالب‌های مختلف نظامی - امنیتی و همچنین بخش‌های نرم‌افزاری قدرت همچون تربیت و آموزش نیروی انسانی با محورهای علمی و فرهنگی می‌باشد.

مشارکت قزاقستان در نشست‌های امنیت هسته‌ای در واشنگتن دی سی (۲۰۱۰، ۲۰۱۶)، سئول (۲۰۱۲) و لاهه (۲۰۱۴) مصداق همکاری دو جانبه بازیگران مذکور هستند. از سال ۱۹۹۳ که قزاقستان تسلیحات و فعالیت هسته‌ای خود را کنار گذاشت تا سال ۲۰۱۵ که این کشور با آژانس انرژی اتمی برای میزبانی یک بانک اورانیوم غنی‌سازی محدود همکاری نمود، آمریکا نقش برجسته‌ای در تقلیل و یا حذف فعالیت شبکه‌های آزمایشگاه هسته‌ای، زیرساخت‌های پشتیبانی، اورانیوم‌های ذخیره شده و همچنین عضویت قزاقستان در پیمان کاهش تسلیحات استراتژیک- استارت یک^۱ (در سال ۱۹۹۲)، پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای^۲ (در سال ۱۹۹۳)، کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی^۳ و پیمان تحریم جامع ممنوعیت (۲۰۰۱) ایفا نمود. قزاقستان ۷۹مین شریک تجاری ایالات متحده است و در سال ۲۰۱۸ مبلغ ۲,۱ میلیارد دلار تجارت دو طرفه انجام داده است. شرکت‌های آمریکایی ده‌ها میلیارد دلار در قزاقستان سرمایه‌گذاری کرده‌اند که در بخش نفت و گاز متمرکز است. کمک دولت آمریکا به قزاقستان بر مبارزه با تهدیدهای فراملی (قاچاق افراد، مواد مخدر، تروریست‌ها و سلاح‌های کشتار جمعی) بهبود عملکرد دستگاه قضایی، ترویج افزایش نقش عمومی برای جامعه مدنی و رسانه‌های جمعی، حفظ سرمایه‌گذاری باز در قزاقستان و تجارت محیطی، کمک به دولت در ارائه خدمات اجتماعی مؤثر و حمایت از تلاش قزاقستان برای افزایش تولید انرژی پاک کم هزینه از دیگر موارد قابل ذکر است (US Department of State, 2021).

در بعد نرم‌افزاری، توجه به آموزش نظامی از محورهای دیپلماسی علمی آمریکا در سیاست خارجی این کشور در قزاقستان بود. در واقع ارتش قزاقستان در تمرینات نظامی با بودجه ایالات متحده مانند استپ ایگل^۴ شرکت می‌کند. در این نمونه از آموزش نظامی، سربازان آمریکایی در بخش آموزش تک تیراندازی، مدیریت خشونت در جنگ در مقابل زنان، یافتن سلاح‌های پنهان برای افزایش سهم قزاقستان در صلح و امنیت جهانی با هم‌تایان و نظامیان قزاق همکاری می‌کنند. سرهنگ دن هورست^۵، افسر مسئول قاره آمریکا در استپ

¹. Strategic Arms Reduction Treaty (START I)

². Comprehensive Test Ban Treaty

³. Chemical Weapons Convention

⁴. U.S.-led Steppe Eagle exercises

⁵. Army Lt. Col. Dan Horst

ایگل، اظهار داشت، «قزاقستان به صادر کننده امنیت تبدیل شده است زیرا این تمرین هفتگی در یک منطقه آموزشی در نزدیکی شهر آلماتی قزاقستان انجام می‌شود و نیروهای نظامی قزاق برای بهتر شدن و ایفای نقش امنیت سازی آموزش می‌بینند». به گزارش دفتر حقوقی جهانی سیا^۱، اگرچه مرفه‌ترین کشور در آسیای مرکزی، قزاقستان است ولیکن این کشور از فساد، پیچیدگی بوروکراسی و اجرای قانون خودسرانه رنج می‌برد (Lawrence, 2019). این شکل از آموزش‌های ارائه شده در قالب علم برای دیپلماسی به زعم تصمیم‌گیران و سیاستمداران آمریکایی، قزاقستان را در دستیابی به رشد و توسعه بیشتر هدایت می‌کند و همچنین به افزایش درک بازیگران از یکدیگر و مدیریت بهتر تعاملات در قالب دوجانبه و حتی چندجانبه جهانی منجر می‌شود. در همین راستا، سرلشکر کانیش ابوباکیروف^۲، فرمانده نیروهای یگان هوایی قزاقستان که در این تمرینات حضور داشت، بیان نمود، «این نوع از برنامه‌های آموزشی به رشد ارزش‌ها و ایدئولوژی ارتش قزاقستان کمک می‌کند. وقتی ما با شرکا و متحدان خود آموزش می‌بینیم، نه تنها تجربه نظامی خود بلکه دانش فرهنگی خود را نیز مبادله می‌کنیم و از این طریق درک خود را از یکدیگر افزایش می‌دهیم» (Altynbayev, 2019).

در ادامه همکاری دو کشور در ۳۰ اکتبر تا ۳ نوامبر ۲۰۱۵ نخستین بازدید در مقیاس بزرگ توسط وزیر امور خارجه آمریکا در آسیای میانه از جمله قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان برگزار شد. نتیجه آن طرح نشست کشورهای آسیای مرکزی و آمریکا (C5 + 1)^۳ و انتشار اعلامیه مشترک مشارکت و همکاری بود. این سند بر تعهد طرفین به اصول حاکمیت، استقلال و تمامیت ارضی تأکید و در عین حال زمینه همکاری در بسیاری از زمینه‌ها را فراهم نمود؛ از جمله در تجارت منطقه‌ای، پتانسیل حمل و نقل و ترانزیت ترافیک، پیوندهای انرژی بهبود مطلوب جو تجاری و جذب سرمایه‌گذاری، محیط زیست پایدار، تغییرات آب و هوا، توسعه فناوری‌های کارآمد در مصرف انرژی، تبادلات حرفه‌ای و آموزشی؛ آموزش زبان انگلیسی و حفظ میراث فرهنگی (Tolipov, 2015). شایان ذکر است آمریکا در دوران ریاست جمهوری اوباما، هدف استراتژیک ایالات متحده

¹. The Central Intelligence Agency

². Maj. Gen. Kanysh Abubakirov

³. Central Asia (Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan= C5) +United Stste (1)

در قزاقستان را تضمین و حفظ توسعه این کشور به عنوان یک شریک با ثبات، امن، دموکراتیک و مرفه بیان نمود که به استانداردها و توافق‌های بین‌المللی احترام می‌گذارد، پذیرای آزادانه رقابت بازار، حاکمیت قانون و یک رهبری محترم منطقه‌ای است (Project of Demand Progress, 2013).

با توجه به مطالب فوق، پر واضح است که قزاقستان یکی از مناطق مورد توجه سیاست خارجی آمریکا از نظر سیاسی و عوامل ژئوپلیتیک، استراتژیک و ژئواکونومیک بوده و به همین دلیل نیز در چارچوب دیپلماسی علمی این دولت از اهمیت خاصی برخوردار است. دیپلماسی یاد شده می‌تواند بدون ایجاد حساسیت کنشگران، منابع نرم قدرت این دولت را در قالب «نفوذ» علمی افزایش دهد و امکان ایجاد تعامل «مردم-مردم»^۱ و «دولت-مردم»^۲ را فراهم کند؛ راه‌کاری که ضمن ایجاد پیوندهای ماندگار بین دو کشور، پایه و اساس محکمی برای همکاری برقرار می‌نماید. در همین چارچوب، دیپلماسی علمی در قالب علم برای دیپلماسی و همچنین با محوریت همکنشی دولت-مردم و مردم-مردم با مؤلفه‌های همکنشی توسعه-محور^۳ و امنیت محور^۴ به عنوان محورهای پژوهش پیش‌رو مورد بررسی قرار خواهد گرفت:

۲. همکنشی توسعه محور

باید بیان داشت، قزاقستان از نظر اقتصادی یکی از پیشرفته‌ترین جمهوری‌های شوروی آسیای مرکزی و صادر کننده عمده منطقه‌ای نفت، گاز و گندم می‌باشد که تلاش برای رسیدن به توسعه را به صورت جدی پس از استقلال آغاز نمود و این امر همچنان در دستور کار این دولت قرار دارد. در سال ۱۹۹۷، رئیس‌جمهور نظربایف^۵ طرحی را برای ایجاد یک کشور توسعه یافته اقتصادی، امن، سالم و تحصیلکرده تا سال ۲۰۳۰ آغاز کرد. در آغاز سال ۲۰۱۰، رئیس‌جمهور نظربایف برنامه ۵ ساله متنوع سازی صنعتی را تا سال ۲۰۳۰ با هدف توسعه بخش‌های حمل و نقل، دارویی، ارتباط از راه دور، پتروشیمی و فرآوری مواد غذایی آغاز کرد. در ماه مه ۲۰۱۲، وی خواستار توسعه زیرساخت‌های ترانزیتی شد تا قزاقستان به

^۱. People- People

^۲. State - People

^۳. Development-Oriented Interaction

^۴. Security-Based Interaction

^۵. Nursultan Ābishuly Nazarbayev

قطب اصلی «جاده ابریشم» منطقه‌ای جدید تبدیل شود. در دسامبر ۲۰۱۲، رئیس جمهور نظریات طرحی را برای توسعه کشور تا سال ۲۰۵۰ برای تبدیل شدن به یکی از ۳۰ کشور پیشرفته جهان راه اندازی کرد. این طرح بر امنیت غذایی، آب، انرژی و منابع طبیعی و همچنین آموزش و پشتیبانی اجتماعی تأکید دارد (Project of Demand Progress, 2013).

در قالب تعاملاتی که می‌تواند، مبتنی بر اثرگذاری بر میزان و کیفیت رشد و توسعه قزاقستان شود بهره‌مندی از علم و عناصر آن برای دستیابی به اهداف دیپلماتیک در سیاست خارجی آمریکا در قزاقستان اهمیت بسزایی دارد. این شکل از تعاملات پس از استقلال قزاقستان به ویژه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، توسط بازیگران دولتی و غیردولتی آمریکا از جمله «انجمن آمریکایی برای پیشرفت علم^۱» و «آکادمی ملی علوم^۲» دانشگاه‌ها، جوامع آکادمیک و... با جوامع و دولت قزاقستان آغاز و به مرور زمان تشدید شد.

بیان مؤلفه توسعه محور بودن چنین قالبی از همکنشی ناشی از اهداف استراتژیک آمریکا در این کشور به ویژه حرکت اقتصادی و نظامی در این منطقه و هژمونی طلبی آن، الزامات سیاست خارجی قزاقستان برای ایفای نقش مطلوب منطقه‌ای و ماهیت توسعه‌ای فعالیت‌های علمی می‌باشد. علم برای دیپلماسی در قالب همکنشی توسعه محور در تعامل مردم-مردم و دولت-مردم، رویکردی برد-برد با سود نامتقارن از سوی آمریکا برای دستیابی به اهداف برتری منطقه‌ای در آسیای مرکزی است که با توجه به سابقه اهمیت همکنشی علمی و دیپلماتیک ما بین دو کشور قزاقستان و آمریکا و اهمیت قزاقستان برای اهداف و منافع سیاست خارجی ایالات متحده در آستانه علم برای دیپلماسی در ادامه تلاش می‌شود این مهم در قالب همکنشی توسعه محور مورد بررسی و مؤلفه‌های آن مورد مذاقه قرار بگیرد:

- ارائه و تبادل تسهیلات آموزشی - تحقیقاتی: پس از استقلال دولت قزاقستان برای حرکت این کشور در روند توسعه جهانی‌سازی نوسازی سیستم آموزشی را در دستور کار خود قرار داد و در این مهم دو مؤلفه همکاری با کشورهای توسعه یافته و تلاش برای کسب تجربه جدید خارجی مورد توجه قرار گرفت. دولت مردان قزاقی معتقدند که در راستا منافع ملی قزاقستان، فراهم کردن محیط یادگیری فکری برای شهروندان قزاقستانی در آمریکا و تسهیل تبادل منابع آموزشی به رشد این کشور به طور کلی کمک می‌کند، زیرا اجرای تجربه خارجی

¹. The American Association for the Advancement of Science(AAAS)

². The National Academy of Sciences (NAS)

در حوزه‌های مختلف زندگی دولت در حال تحقق است. در همین راستا آمریکا نیز با توجه به اعمال همکنشی آموزشی و تحقیقاتی در چارچوب علم برای دیپلماسی توسط نهادهای مختلف دولتی و غیردولتی در سراسر جهان، مبانی آموزشی را در روال اعمال سیاست خارجی خود در قزاقستان قرار داد. ایالات متحده در قزاقستان در اشکال و سطوح مختلف نفوذ، دیپلماسی علمی خود را اجرا می‌کند و در این قالب قدرت نرم بر این فرض توجه دارد که در بستر این نوع توانمندسازی، مقدمات آشناسازی دانشجویان و اساتید با فرهنگ و ارزش‌های آمریکایی نیز فراهم شود و از این طریق نوعی «نفوذ فرهنگی»^۱ نیز تحقق یابد. در واقع، آمریکا با بهره‌مندی از دیپلماسی علمی در بخش تولید ایده و باورهای رفتار ساز درصدد است اذهان مردم و به ویژه جوانان مردم کشورهای آسیای میانه را به اندیشه‌های لیبرال دموکراسی ترغیب نماید (Del Sordi, 2017: 223).

لازم به ذکر است، همکاری قزاقستان و آمریکا در زمینه آموزش به عنوان سنگ بنای توسعه اجتماعی کشورهای در حال توسعه عمدتاً به بخش‌های زیر تقسیم می‌شود: پشتیبانی آمریکایی از تجهیز مؤسسات آموزشی قزاقستان، دعوت به کارآموزی از دانشجویان دانشگاه‌های قزاقستان، اعطای کمک هزینه برای آموزش عالی، مشاوره برای تصویب آیین نامه در حوزه آموزش و اعزام نخبگان علمی و آموزشی برای بالا بردن سطح صلاحیت علمی نخبگان و فعالان علمی قزاقستان. با این حال تلاش می‌شود، موارد فوق را در قالب مؤلفه‌هایی چارچوب‌مند در زیر مورد تبیین قرار داد.

الف) کمک هزینه تحصیلی، تحقیقی و آموزشی، یکی از مهم‌ترین تاکتیک‌های اجرای علم برای دیپلماسی به ویژه در قالب دیپلماسی عمومی و مسیر دو کمک‌های بلاعوض تحصیلی به نخبگان و دانشجویان قزاقستان است که بیشتر در قالب «برنامه فولبرایت»^۲ انجام می‌شود. این برنامه پرچمدار تبادل آموزشی بین‌المللی ایالات متحده است که به منظور ایجاد ارتباطات ماندگار و درک متقابل بین مردم ایالات متحده و مردم سایر کشورها طراحی شده است و امروزه در بیش از ۱۶۰ کشور در سراسر جهان فعالیت می‌کند (University of Nebraska–Lincoln, 2019) این بنیاد در راستا اهداف خود، بر ارتقا کیفیت آموزش کسب و کار در دانشگاه از طریق کارگاه‌های حرفه‌ای و ارتقا مهارت‌های

^۱. Cultural influence

^۲. Fulbright Program

تدریس، دانش و برنامه درسی تأکید می‌کند. شرکت کنندگان این برنامه دانش‌آموزان دبیرستانی و دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد بوده و شرایط انتخاب آنها عبارت است از شهروندی و اقامت دائم در قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان یا ازبکستان، مسلط به زبان انگلیسی گفتاری و نوشتاری، برتری علمی، نیاز مالی و توانمندی حرفه‌ای (American Councils, 2019). افزون بر آن، برنامه فولبرایت کمک‌های مالی برای انجام طرح‌های تحقیقاتی دانشجویان، ارائه می‌دهد. این برنامه به دانشمندان قزاق این فرصت را می‌دهد تا در دانشگاه‌های آمریکا مطالعه و تحقیق کنند (U.S. Embassy and Consulate in Kazakhstan, 2020).

یکی از محورهای اصلی همکنشی توسعه محور به ویژه در حوزه تحقیقاتی، فعالیت بنیاد سورس^۱ در قزاقستان است. در سال ۱۹۹۴ این بنیاد برای تحقیقات علمی در قزاقستان مبلغ ۱۱۸۶۴۵ دلار سرمایه‌گذاری نمود. همچنین این بنیاد با همکاری با آژانس آمریکایی برای توسعه بین‌المللی زمینه لازم را برای همکاری مشترک علمی در زمینه نوسازی کشاورزی میان رژیم صهیونیستی و قزاقستان فراهم نمود. بنیاد سورس با همکاری آژانس و گاهی به صورت مستقل از دانشمندان و مؤسسات آموزشی در قزاقستان و به ویژه در حوزه انتشارات ادبیات آموزشی و تجهیزات آموزشی مدارس و بورس‌های تحصیلی حمایت می‌کند. برای اولین بار در سال ۱۹۹۶، ۳۶۹ قزاقستانی طبق طرح «تبادل و آموزش در کشورهای تازه استقلال یافته» آموزش و تعلیماتی به خصوص در حوزه آموزش زبان انگلیسی دریافت نمودند. برنامه مشترک دیگر، اجرای طرح توسعه حوزه تجاری در شهرهای قزاقستان بود که به برنامه آشنایی با تجارت معروف است. این برنامه یک طرح آموزشی برای معلمان رشته اقتصاد در قزاقستان تلقی می‌شود که تا سال ۲۰۱۶، ۳۰۰ معلم در رشته اقتصاد در این راستا آموزش دیدند. در ادامه روند همکاری در ۱۱ آوریل ۲۰۱۰، توافقنامه‌ای میان دولت‌های ایالات متحده و قزاقستان در مورد پشتیبانی علمی و فنی طرفین امضا شد. براساس این توافقنامه بازیگران فعال و اصلی علمی_امنیتی دو کشور از جمله وزیر آموزش و پرورش قزاقستان و معاون وزیر دفاع آمریکا در حوزه مسائلی چون هسته‌ای، شیمیایی، زیست‌شناسی دیدار و گفتگو کردند و بر مشارکت علمی و فنی در چارچوب برنامه پیشگیری از

^۱. Soros Foundation

تهدید بیولوژیک تأکید نمودند. دولت اوپاما برنامه مشاوره‌های دوجانبه سالانه^۱ را در مورد مسائل اقتصادی و سیاسی با قزاقستان آغاز کرد، اولین جلسه آن در مارس ۲۰۱۰ در واشنگتن دی سی، دومین در آستانه (پایتخت قزاقستان) در اواخر مارس ۲۰۱۱ و سومین جلسه در واشنگتن دی سی در فوریه ۲۰۱۲ برگزار شد. در جلسه اخیر، ایالات متحده موافقت کرده است با قزاقستان برای فراهم نمودن شرایط مناسب تعامل، همکاری کند تا شرکت‌ها و دانشگاه‌های آمریکایی را برای حضور در پارک فناوری‌های نوآورانه در نزدیکی آلماتی جذب کند. سپس با تبدیل این برنامه به کمیسیون مشارکت استراتژیک^۲، روابط با قزاقستان به سطح گفتگوی مشارکت استراتژیک ارتقا یافت. برای نمونه در جلسه افتتاحیه کمیسیون مشارکت استراتژیک در آوریل ۲۰۱۲ در واشنگتن دی سی، کارگروهی در خصوص منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای و خلع سلاح، همکاری‌های اقتصادی و علم و فناوری شکل گرفت و میزگردی در ارتباط با حقوق مدنی و حقوق بشر توسط سازمان‌های غیردولتی مختلف برگزار شد (Project of Demand Progress, 2013).

ب) جذب دانشجویان و نخبگان علمی، جذب دانشجویان از قزاقستان از دیگر راهکارهای دیپلماسی علمی آمریکا در قالب «علم برای دیپلماسی» در آسیای مرکزی است. در فضای پس از جنگ سرد بیشترین دانشجویان خارجی که در دانشگاه‌های این کشور پذیرفته شده‌اند از قزاقستان و ازبکستان بوده‌اند. در این میان قزاقستان از جایگاه خاصی برخوردار بوده است. پس از استقلال این کشور، سیاست اعزام دانشجو به دانشگاه‌های معتبر خارجی به ویژه آمریکا در قالب «برون سپاری»^۳ شکل گرفت. رئیس جمهور نظربایف برنامه بلاشک^۴ (به معنای آینده) را در سال ۱۹۹۴ راه اندازی کرد و از همان سال قزاقستان صدها دانشجو را به خارج از کشور اعزام نمود. ناگفته نماند که طبق برنامه یاد شده با پرداخت تمامی هزینه‌های تحصیل دانشجویان توسط دولت، آنان موظف هستند که بعد از فارغ‌التحصیلی به کشور بازگشته و مدت ۵ سال در شرکت‌های چندملیتی بانک‌ها، سفارتخانه‌ها، شرکت‌های نوپا و سازمان‌های دولتی مشغول به کار شوند (Gast, 2012).

^۱ Annual Bilateral Consultations (ABCs)

^۲ The Strategic Partnership Council (SPC)

^۳ Outsource

^۴ Bolashak program

این ایده وجود دارد که بلاشک برنامه‌ای برای آموزش رهبران آینده در زمینه‌های تجارت، روابط بین‌الملل، حقوق، علم، مهندسی و سایر زمینه‌ها است. در اجرای این برنامه از آغاز تا سال ۲۰۱۷، تقریباً ۱۲,۰۰۰ جوان بورس تحصیلی کامل را برای تحصیل در خارج از کشور به دست آوردند (Del Sordi, 2017: 215). پوشش جغرافیایی مکان‌های برنامه شامل ایالات متحده، انگلیس، آلمان، فرانسه، هلند، کانادا، روسیه، چین، استرالیا، ایتالیا، کره جنوبی، ژاپن، مالزی، سنگاپور، اتریش، سوئد، سوئیس می‌باشد (Nessipbayeva, 2015: 2274).

در راستا همکنشی علم برای دیپلماسی در سیاست خارجی آمریکا در قبال قزاقستان در قالب برنامه جذب دانشجویان که به صورت کنشی هدفمند و دوجانبه اعمال می‌شود، می‌توان به چند مورد اشاره نمود. برای نمونه برنامه غیرانتفاعی «فلکس»^۱ از جمله اولین همکنشی‌های جذب دانش‌آموزان قزاقی در آمریکا است که توسط سناتور بیل بردلی^۲ ارائه و به عنوان ابزاری برای برقراری تفاهم متقابل بین فرهنگ‌های آمریکایی و قزاق در کنگره به تصویب رسید. مطابق این برنامه که توسط وزارت امور خارجه آمریکا تأمین می‌شود، دانش‌آموزان قزاقی به مدت یک سال در مدارس متوسط آمریکایی تحصیل و در خانواده‌های آمریکایی زندگی می‌کنند (Opoku Donyina, 2020: 28).

این برنامه مبادله در سال‌های تحصیلی صد کمک هزینه برای دانشجویان قزاقستان برای شرکت در برنامه‌های علمی اختصاص می‌دهد. اجرای این برنامه بر عهده «شورای آمریکایی برای آموزش بین‌المللی»^۳ با پشتیبانی وزارت آموزش و علوم قزاقستان می‌باشد. هدف این برنامه تولید نسل جدید رهبران است. در پایان این برنامه، فارغ‌التحصیلان با کسب انگیزه و هدف از زندگی در خانواده‌های آمریکایی و تحصیل در دانشگاه‌های آمریکایی برای ایجاد تعامل هدفمند راهی کشور خود می‌شوند. نمونه دیگر از تبادل علمی و دانشگاهی میان آمریکا و قزاقستان، «برنامه تبادل جهانی دانشجویان»^۴ به عنوان همکنشی برای تبادل دانشجویان است که در آن به دانشجویان این امکان داده می‌شود که یک ترم آکادمیک را

^۱ FLEX

^۲ Bill Bradley

^۳ American Councils for International Education

^۴ Ministry of Education and Science

^۵ The Global Undergraduate Exchange Program (also known as the Global UGRAD Program)

بدون اخذ مدرک تحصیلی در مؤسسات آموزشی ایالات متحده تحصیل و فعالیت علمی داشته باشند. این برنامه توسط دفتر برنامه‌های آموزشی و فرهنگی وزارت امور خارجه آمریکا اداره می‌شود و برنامه برای بهبود تعاملات آموزشی و فرصتی بی‌نظیر برای تقویت سطح علمی معلمان قزاقستانی است که شامل یک طرح آموزشی شش هفته‌ای پیشرفته در دانشگاه‌های ایالات متحده در قالب دوره‌ها و آموزش‌های فشرده در مورد روش تدریس، ایجاد برنامه درسی، استفاده از رایانه در فرآیند تدریس به عنوان ابزاری در یادگیری می‌باشد. لازم به ذکر است، هدف این برنامه ایجاد تعامل عمیق میان جوامع و نخبگان دو کشور برای تبادل و به اشتراک‌گذاری داده‌های علمی و فرهنگی در راستا مبدل نمودن آن‌ها به نخبگان و رهبران نوظهور در جهان وطن آمریکایی می‌باشد (Funds for NGOs, 2020).

مورد دیگر «برنامه تقویت استعدادهاى نوین^۱» با هدف کارآموزی دانشمندان قزاقی در دانشگاه‌های آمریکا است. این برنامه به دانشمندان قزاقی این فرصت را می‌دهد که روش‌های نوین و استراتژی‌های جایگزین در تدریس را بیاموزند. این برنامه که در سال ۲۰۰۳ آغاز شده است گام مهمی در ارتقا اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های قزاق به شمار می‌رود و از متقاضیانی با سوابق و علائق متنوع که اشتیاق به تحقیق بهبود و همکاری علمی دارند، استقبال می‌کند. این برنامه از سپتامبر تا ماه مه هر سال اجرا می‌شود و از دو مؤلفه تشکیل شده است: نخست برنامه درسی جامع که از طریق یک سری دروس هفتگی ارائه می‌شود و دوم، یک طرح فردی که تحت هدایت یک استاد ارشد دانشکده هدایت می‌شود (Junior Faculty Development Program, 2021).

- ارسال سفیران علمی در عرصه درهم تنیده همکنشی‌ها: همانگونه که پیشتر مطرح شد در قالب آموزش‌های علمی و فرهنگی، آمریکا سفیرانی علمی به صورت غیر رسمی برای آموزش به شهرها و روستاهای کشورهای آسیای مرکزی اعزام می‌کند که سابقه طولانی دارد و با سایر عرصه‌های همکنشی از جمله حوزه فرهنگی در راستا ایجاد نفوذ سیاسی و ایدئولوژیک آمریکا در این کشور مرتبط است.

یکی از نمونه‌های چنین همکنشی در قالب علم برای دیپلماسی، برنامه «دستیار آموزش زبان انگلیسی فولبرایت^۲» است. این برنامه توسط کمیسیون فولبرایت^۱ و با حمایت بخش‌های

^۱. Junior Faculty Development Program

^۲. Fulbright English Teaching Assistantship (ETA)

علمی و فرهنگی وزارت امور خارجه آمریکا حمایت اجرا، سازماندهی و تأمین می‌شود. این برنامه در کنار فعالیت دانشگاه‌های آمریکایی برای آموزش زبان انگلیسی مردم و نخبگان علمی قزاق‌ها به تقویت سطح زبان معلمان فعلی و آینده سیستم آموزشی قزاقستان کمک می‌کند. این برنامه یک طرح نه ماهه، زیر نظر فولبرایت بدون ارائه مدرک است که با ایجاد گروه‌های گفت‌وگو و فعالیت‌های فوق برنامه علمی، فرهنگی و پژوهش‌های مشترک در قالب تعامل دو جامعه به آن‌ها این فرصت را می‌دهد که ضمن تقویت مهارت‌های علمی خود، دانش و آگاهی خویش را از سطح فرهنگ و دانش آمریکا افزایش دهند (Miars Education Center, 2021).

این برنامه همچنین طرح «جوایز دستیار آموزشی زبان انگلیسی»^۲ را برای جذب فعالان زبان انگلیسی در فرآیند اجرای موفق سیاست خارجی این کشور در سایر عرصه‌های بین‌المللی درون خود جای داده است. برای نمونه، «لی آن سیمز»^۳، فارغ التحصیل سال ۲۰۱۸ دانشگاه نبراسکا-لینکلن^۴ یکی از برندگان آن به شمار می‌رود که ژانویه همان سال برای کار به عنوان معلم زبان انگلیسی به قزاقستان منتقل و به عنوان سفیر فرهنگی فعالیت نمود. در واقع، آمریکا از طریق مبادله، ایجاد پیوندهای مردم-مردم با دانشجویان، همکاران و اعضای جامعه قزاقستان، تعاملات گسترده و چندبعدی ایجاد می‌نماید، همانند آنچه که در قالب کلاس‌های آموزش زبان انگلیسی و همچنین کمک هزینه‌های تحصیلی با هماهنگی و نظارت فولبرایت، برقرار می‌شود. لازم به ذکر است که در قالب برنامه‌های همکاری آموزشی از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۸، قزاقستان میزبان بیش از ۶۰ دانش‌آموز آمریکایی به عنوان بخشی از برنامه فولبرایت، بوده است و در ژانویه سال ۲۰۱۸، ایالات متحده متعهد شد تا به دولت قزاقستان در دستیابی به هدف خود برای تأسیس جامعه سه زبانه (قزاق، روسی و انگلیسی) تا سال ۲۰۵۰ کمک کند (Fulbright Foundation, 2019).

در کنار تأکید و توجه به مبانی علمی، آموزشی در اعمال علم برای دیپلماسی در سیاست خارجی آمریکا در جهت مؤلفه‌های توسعه محور در قزاقستان باید اشاره نمود، آژانس آمریکایی برای توسعه بین‌المللی به عنوان یک بازیگر فراملی در همکنشی دیپلماسی علمی با

¹. Fulbright Commission

². English Teaching Assistant Awards

³. Lee-Ann Sims

⁴. University of Nebraska-Lincoln

تأکید بر تقویت جامعه مدنی در این کشور به ابعاد دیگری از این فعالیت توجه داشته است. که عبارت است از تلاش برای بهبود تجارت منطقه‌ای، رشد صادرات و اشتغال و حرکت به سمت توسعه اقتصادی پایدار. در این خصوص بیان شده که بخش اساسی این ابتکار ایجاد فعالیت، رقابت، تجارت و مشاغل اقتصادی است که توسط «آژانس ایالات متحده برای توسعه بین‌المللی» حمایت می‌شود. نهاد مزبور برای بهبود تجارت منطقه در قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان فعالیت دارد و بر آن است که کشورهای را از نظر رشد صادرات و اشتغال به سمت توسعه سوق دهد (Development Alternatives Incorporated, 2021). از سوی دیگر، آژانس ایالات متحده برای توسعه بین‌المللی، برنامه «جامعه مدنی متخصص^۱» را در آلماتی آغاز نمود که برنامه ۵ ساله در آسیای مرکزی است که هدف تقویت بازیگران جامعه مدنی در سراسر منطقه را در دستور کار دارد (Devex, 2019).

- فرستاده علمی، زمینه‌ساز تعاملات پایدار: یکی از روش‌های اعمال دیپلماسی علمی جهت ایجاد توسعه به ویژه در حوزه نیروی انسانی به عنوان یکی از پایه‌های اصلی توسعه یافتگی، ارسال «فرستاده‌های علمی^۲» است که این برنامه در سال ۲۰۰۹، توسط دولت آمریکا به رسمیت شناخته شد. فرستاده علمی «نقشی داوطلبانه^۳» است که بر عهده شخصیتی علمی قرار گرفته و وی با کمک و حمایت مراجع دیپلماتیک در کشور هدف، استلزام‌های مربوطه را محقق می‌نماید؛ به گونه‌ای که در اثر نقش آفرینی فرستاده علمی شرایط لازم برای ایجاد ارتباط و همکاری میان دیگر شخصیت‌ها و نهادهای علمی، سیاسی و... میان دولت فرستنده و پذیرنده شکل گرفته و توسعه می‌یابد. به این ترتیب، فرستاده‌های علمی به عنوان افرادی توصیف شده‌اند، که به دنبال تعمیق روابط موجود، تقویت روابط جدید با هم‌تایان خارجی و کسب بینش سایر کشورها در مورد زمینه‌های بالقوه همکاری هستند؛ شرایطی که به رفع چالش‌های جهانی و تحقق اهداف مشترک کمک می‌کند. وضعیت یاد شده تمام کنش‌های علمی، آموزشی، غیرانتفاعی را از جمله در سطوح دانشجویان و جوامع تجاری شامل می‌شود؛ که حتی می‌تواند ایجاد زمینه تعامل برای حل

^۱. Civil Society Specialist (CSS)

^۲. Scientific envoy

^۳. Voluntary role

بحرآنهاى جهانى، منطقه‌اى و داخلى را دربر گيرد. در ارتباط با آسيای مركزى، اولين تجربه ارسال فرستاده علمى به سال ۲۰۱۰ بازمى‌گردد؛ كه با هدف شناسايى زمينه‌هاى همكارى در حوزه انرژى، آموزش، مشاركت‌هاى دولتى، خصوصى و فناورى اطلاعات انجام شد (Gast, 2012). اولين فرستاده علمى از سوى امريكا گست^۱ فعال علمى و دانشگاهى در «انجمن آمريكايى براى پيشرفت علم» و «آكادمى ملى علوم» با سابقه همكارى و مشاوره علمى با بسيارى از بازيگران دولتى و دانشگاهى در انگلستان، اتحاديّه اروپا، سنگاپور، عربستان سعودى و ايالات متحده بود (Imperial College, 2021).

وى در قالب اهداف خود ملاقات‌هاى بسيارى با مقامات ارشد دولتى، وزرا و نمايندگان انجمن‌هاى علمى، آموزشى، غيرانتفاعى، دانشجويمان و جوامع تجارى قزاقستان و ساير كشورهاى آسيای مركزى داشت. گست توجه ويژه‌اى به بهره‌مندى از ظرفيت ديپلماسى علمى در حل و فصل چالش‌هاى مشترك بين‌الملل مبذول نمود و در تشریح مأموريت خود در آسيای مركزى بيان داشت، «اكنون در حال ورود به دورانى هستيم كه دانشمندان ما بتوانند در راستا دستيابى به اهداف مشترك كه چالش‌هاى بزرگ جهان را برطرف مى‌كند با يكديگر همكارى كنند. من به عنوان فرستاده علمى ايالات متحده در كشورهاى آذربايجان، قزاقستان و ازبكستان، شاهد چنين پتانسيلى در برقرارى ديپلماسى علمى بودم». يكى از حوزه‌هاى فعاليت گست در سال ۲۰۱۰ قزاقستان بود كه به انعقاد قرارداد همكارى با ايالات متحده در حوزه‌هاى آموزش بهداشت، بيوتكنولوژى، انرژى، تحقيقات لرنه‌نگارى، مديريت منابع آب، مهندسى فناورى اطلاعات و محيط زيست منجر شد. به نظر گست، قزاقستان آماده چنين همكارى‌هاى گسترده و مشاركت‌هاى پايدار بوده و ديپلماسى علمى راهى كارآمد براى بهبود محيط‌هاى اقتصادى، آموزشى و سياسى در قزاقستان و كشورهاى مشابه است. البته اين دولت بايد قابليت‌هاى بالقوه خود را در جهت تحقق شرايط نوآورانه مطلوب فراهم نمايد. ايالات متحده به دنبال افزايش مشاركت خود در قزاقستان، چه به صورت دو جانبه و چه به صورت منطقه‌اى است و در اين راستا علم مى‌تواند و بايد نقش مهمى ايفا كند (Gast, 2012).

^۱. Alice Gast

۳. علم برای دیپلماسی در قالب همکنشی امنیت محور

از آنجایی که در نظام بین‌الملل پیچیده و درهم تنیده کنونی توسعه ارتباط مستقیمی با امنیت در ابعاد مختلف دارد در اعمال علم برای دیپلماسی توسط آمریکا در سیاست خارجی این کشور در قبال قزاقستان در کنار مؤلفه توسعه‌محور، مؤلفه امنیت محور از اهمیت بسیاری برخوردار است. بررسی تمامی ابعاد امنیتی در این مجمل نمی‌گنجد ولیکن دو بعد امنیت هسته‌ای و بحران آب بارزترین ابعاد همکنشی در این قالب است که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد.

- همکاری در زمینه مدیریت منابع هسته‌ای: آمریکا پس از جنگ سرد از تقسیم روسیه به کشورهای دارای تجهیزات و نیروی هسته‌ای نگران بود و از این امر بیم داشت که دانشمندان روسیه که در حوزه نیروی هسته‌ای متخصص هستند، بتوانند با تولید تسلیحات، امنیت منطقه‌ای و جهانی را با خطر مواجه سازند. در این راستا تلاش نمود با بهره‌مندی از دیپلماسی علمی در قالب همکاری‌های آشکار، پنهان، مستقیم، غیر مستقیم و همچنین در چارچوب نهادهای دولتی و غیر دولتی، ضمن نفوذ ارزش‌های لیبرال دموکراسی، تجهیزات هسته‌ای و متخصصان این حوزه را به اشکال مختلف مدیریت نماید (US Department of State, 2021). در این راستا، قزاقستان نماد بارزی از اعمال دیپلماسی علمی آمریکا در کشورهای آسیای مرکزی می‌باشد که سنگ بنای روابط دو کشور را تشکیل می‌دهد.

ایالات متحده و قزاقستان در رابطه با گسترش سلاح‌های هسته‌ای و بیولوژیکی و کاهش و رفع آلودگی‌های هسته‌ای، رابطه‌ای طولانی دارند که سابقه آن به زمان استقلال قزاقستان در سال ۱۹۹۱ بازمی‌گردد. ناگفته نماند که جمهوری قزاقستان در زمان دستیابی به استقلال در ۱۶ دسامبر ۱۹۹۱، ۱۰۴۰ کلاهک هسته‌ای، هفت بمب افکن سنگین، صدها موشک بالستیک بین‌قاره‌ای و سایر تجهیزات مرتبط با سلاح‌های هسته‌ای را در اختیار داشت. تعدادی از محققان، خبرنگاران و دست‌اندرکاران آمریکایی از زمان استقلال قزاقستان، بررسی‌های دقیقی را در مورد اقدامات مربوط به سلاح‌های کشتار جمعی انجام داده‌اند (Weber, Parthemore, 2017). همچنین، ایالات متحده، ژاپن، اتحادیه اروپا و روسیه در سال ۱۹۹۲ بر مبنای نگرانی ناشی از امکان سوء رفتار دانشمندان هسته‌ای شوروی سابق

بر محور کمک رسانی به دیگر دولت‌ها چون ایران، «مرکز بین‌المللی علوم و فناوری»^۱ را تشکیل دادند (Gast, 2012). به تدریج حوزه عملکرد مرکز مزبور گسترش یافت و شماری از جمهوری‌های منطقه از جمله قزاقستان را دربرگرفت.

در همین خصوص می‌توان به کمک مالی ایالات متحده در دوره کلینتون در قالب «طرح نان - لوگار» به روسیه، اوکراین، بلاروس و قزاقستان در زمینه افزایش ضریب ایمنی زرادخانه‌های سلاح‌های اتمی و مواد شکافتی براساس ابتکار «همکاری برای کاهش تهدید»^۲ (سی‌تی‌آر) توجه نمود. البته سابقه طرح یاد شده به دوره بوش اول و نگرانی‌های وی نسبت به تهدید ناشی از دسترسی غیرقانونی (سرقت) برخی دولت‌ها و یا افراد به مخازن تسلیحات اتمی یا انبارهای مواد شکافتی (قابل استفاده برای تولید تسلیحات کشتار جمعی) در این کشورها ریشه می‌گرفت؛ ابتکاری که در سال ۱۹۹۶ تکمیل شد. سند استراتژی امنیت ملی سال ۱۹۹۹ به این نکته تأکید دارد که بر مبنای ابتکارهای مربوط به سی‌تی‌آر، افزون بر ارتقا سطح ایمنی مربوط به سلاح‌های هسته‌ای در کشورهای مزبور، زمینه تسهیل روند تبدیل شدن سه دولت اخیر (اوکراین، قزاقستان و بلاروس) به دول غیرهسته‌ای نیز فراهم آمده است (کیوان حسینی، ۱۳۷۸: ۲۵۰).

در اواخر دهه ۹۰ میلادی، دولت‌های قزاقستان و ازبکستان به دانشمندان و کارشناسان اطلاعاتی آمریکا اجازه دادند تا تعداد وسیعی از سلاح‌های بیولوژیکی را که اتحاد جماهیر شوروی در جزیره وزروژدنیه^۳ دفن کرده بود، بررسی کنند. سپس با همکاری دولت ایالات متحده و طرح مستقل تهدید هسته‌ای مستقر در واشنگتن، دولت قزاقستان موافقت کرد که تقریباً تمام اورانیوم غنی شده قزاقستان را که می‌تواند برای تولید سلاح‌های هسته‌ای استفاده شود، تخریب کند. علاوه بر این در ۸ سپتامبر ۲۰۰۶، وزیرای خارجه قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان موافقت کردند که یک منطقه عاری از سلاح هسته‌ای در آسیای میانه^۴ ایجاد کنند. مراسم امضا در شرق قزاقستان همزمان با پانزدهمین سالگرد بسته شدن مرکز آزمایش هسته‌ای در آنجا بود. مطابق ماده ۳، امضا کنندگان متعهد شدند «از تحقیق، توسعه، تولید، انبار کردن و یا سایر اقداماتی که در راستای دستیابی به یک ماده

^۱ The International Science and Technology Centers (ISTC)

^۲ The Cooperative Threat Reduction (CTR)

^۳ Vozrozhdeniya Island

^۴ Central Asian Nuclear-Weapon-Free Zone (CANWFZ)

منفجره هسته‌ای اعمال می‌شود، خودداری کنند». آنها همچنین موافقت نمودند که «به سایر بازیگران اجازه ندهند چنین فعالیت‌هایی را در سرزمین‌های خود انجام دهند و به انجام چنین اموری توسط بازیگران دیگر در سرزمین غیر نیز یاری نرسانند» (Weitz, 2008: 59). طبق گزارش سال ۲۰۱۴ توسط سرویس تحقیقات کنگره^۱ ایالات متحده، مرکز بین‌المللی علوم و فناوری از زمان آغاز فعالیت خود «بیش از ۷۰,۰۰۰ دانشمند سابق تسلیحاتی» را پشتیبانی کرده است. قزاقستان در دو دهه گذشته به عنوان یکی از رهبران این مرکز فعالیت داشته و در سال‌های اخیر نیز میزبان سمینارها، کارگاه‌ها و جلسات آموزشی منظم بوده است و موضوعات را از قبیل مقابله با قاچاق غیرقانونی مواد، سلاح‌های کشتار جمعی و امنیت زیستی به عنوان تهدیدهای منطقه‌ای و جهانی مورد توجه قرار داده است (Aleksenkova, 2017).

در تاریخ ۲۷ اکتبر ۲۰۱۱، استیون چو^۲ وزیر انرژی ایالات متحده، جایزه افتخاری وزارت انرژی را به محققان آزمایشگاه ملی شمال غربی اقیانوس آرام اهدا کرد که از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۰، مواد سوختی هسته‌ای و مواد تسلیحاتی راکتورهای هسته‌ای را در آکتائو^۳ قزاقستان دفع کردند، محققان علمی آمریکایی و قزاقستانی در این موضوع، ۱۱ تن اورانیوم بسیار غنی شده و ۳,۳ تن پلوتونیومی را که برای تولید ۷۷۵ سلاح هسته‌ای کافی بود را دفع کردند. اهدای این جایزه نشان از اهمیت ایجاد صلح و امنیت با رهایی از جنگ تسلیحاتی است که می‌تواند هزینه بسیاری بر کشورها تحمیل کند (Gast, 2012).

– علم برای دیپلماسی راهکار مدیریت بحران آب: بحران آب در بسیاری از مناطق به ویژه آسیای مرکزی به حوزه‌ای تهدیدزا تبدیل شده و حتی در مواردی امنیت وجودی برخی کشورها را تحت تأثیر قرار داده است. چالش‌های آبی در حوزه‌های دیگر سیاسی و امنیتی و اقتصادی و خاصه غذایی نیز بحران‌ساز بوده و می‌تواند شرایط ملتهب منطقه را به سوی درگیری‌ها و تنش‌های امنیتی و نظامی سوق دهد. در همین مورد افزایش خشونت ساختاری^۴، بیماری‌های واگیردار و همچنین ایجاد بی‌ثباتی در سطوح مختلف نیز بر تشدید این وضعیت اثرگذار است.

^۱ Congressional Research Service

^۲ Steven Chu

^۳ Aktau

^۴ Structural violence

در این وضعیت، دیپلماسی علمی آمریکا در چهره «علم برای دیپلماسی» برای به حداقل رساندن کمبود آب با استفاده از فناوری‌های کارآمدتر تصفیه آب، استفاده مجدد از آن، افزایش ظرفیت ذخیره‌سازی در سطوح محلی و ملی، نصب قابلیت‌های آب شیرین کن پایدار مبتنی بر انرژی؛ و بهبود عملکرد و دسترسی به سیستم‌های انتقال آب، قابل بهره‌برداری است. همچنین علم و فناوری می‌توانند نقش مهمی در کاهش ناامنی غذایی و بی‌ثباتی متعاقب آن داشته باشد. پرداختن به دلایل اصلی عدم امنیت غذایی از طریق حمایت از تحقیقات برای کاهش محدودیت‌های تولید، افزایش پتانسیل عملکرد محصولات زراعی عمده و دام از طریق اصلاح روش‌های سنتی و به کمک بیوتکنولوژی بهبود شیوه‌های مدیریت آبیاری پروری و شیلات، پیشرفت در باروری خاک، علوم حیوانی، زراعت، مدیریت آب و تغذیه برای دستیابی به یک رویکرد پایدارتر در سیستم‌های کلیدی تولید در منطقه از جمله مسائل و راه‌کارهایی است که نهاد امریکایی «انجمن امریکایی برای پیشرفت علم» در این راستا مدنظر قرار داده است (American Association for the Advancement of Science, 2020). شایان ذکر است در جهت اعمال دیپلماسی علمی برای حل بحران آب، آمریکا به اشکال دوجانبه و چند جانبه با کشورهای منطقه همکاری داشته است. برای نمونه انجمن امریکایی برای پیشرفت علم برگزاری «کارگاه آموزشی تغییر اقلیم و ارتفاعات^۱» (به عنوان یکی از راه‌کارهای اجرای دیپلماسی علمی) را در دستور کار قرار داد. این کارگاه در تاریخ ۸-۱۲ دسامبر ۲۰۱۴ در ایتالیا برگزار شد؛ که در آن کارشناسان قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان ازبکستان، هند و ایالات متحده در مورد چگونگی تأثیر تغییرات آب و هوا بر کشاورزی، آب و سلامتی در جنوب و آسیای مرکزی منظره داشتند (The World Academy of Sciences, 2017).

بنابراین، اعمال دیپلماسی علمی از سوی آمریکا در ساحت علم برای دیپلماسی در ابعاد دیپلماسی سنتی، عمومی و مسیر دو، نمایانگر تلاش این کشور به عنوان یکی از قدرت‌های برتر علمی، فناوری برای کسب و افزایش قدرت نرم افزاری در منطقه آسیای مرکزی است. آمریکا در جهان کنونی که بازیگران به یکدیگر وابسته هستند و قدرت‌های نوظهور تلاش دارند موقعیت خود را در سیستم بین‌المللی افزایش دهند در صد است در یک چشم‌انداز

^۱. Climate Change and High-Altitude Agriculture Workshop

استراتژیک نوین با بهره‌مندی از دیپلماسی علمی همکاری سازنده، هدفمند و چارچوب‌مندی را با کشورهای آسیای مرکزی به ویژه قزاقستان اعمال نماید.

دیپلماسی علمی به دلیل ایجاد ظرفیت تعامل‌سازی بهبود روابط، تنبیه، تشویق، نفوذ و تقویت روابط به کنشگر اعمال‌کننده به ویژه کنشگر برتر و قاعده‌ساز، فرصت نقش‌آفرینی منطقه‌ای و جهانی را با کمترین هزینه و بیشترین سود ارائه می‌دهد. آمریکا با اتکاء بر این ظرفیت پیوند دهنده علم در گستره سراسری، اهداف و منافع ملی خود را در حوزه سیاست خارجی در نظام بین‌الملل پیگیری می‌نماید. آسیای مرکزی و به ویژه قزاقستان با تأکید بر دومینوی تغییرات در ابعاد مختلف از کشوری به کشور دیگر به دلیل ماهیت جهانی شدن تعاملات و همکنشی‌ها از جهات مختلفی از جمله منابع معدنی نهفته در آن، ذخایر انرژی، موقعیت استراتژیک و ژئوپلیتیک و به ویژه ارتباط تاریخی سیاسی با روسیه به عنوان رقیب دیرینه آمریکا، ارتباط ژئوپلیتیک با افغانستان و چین به عنوان مناطق حساسیت‌برانگیز در دورنمای ژئوپلیتیک ایالات متحده، برای این کشور از اهمیت بسیاری برخوردار است که اعمال دیپلماسی علمی را در قالب‌های مختلف آموزشی و غیر آموزشی در چارچوب دو مؤلفه همکنشی توسعه محور و همکنشی امنیت محور در قزاقستان مورد توجه قرار داده است.

نتیجه‌گیری

دیپلماسی علمی به عنوان یکی از منابع مهم قدرت نرم از تاکتیک‌های اجرایی سیاست خارجی دولت‌ها در نظام جهانی است، که با اتکاء بر ظرفیت علم برای تعامل‌سازی عمیق و چندسطحی، می‌تواند شامل سطوح متفاوت علم برای دیپلماسی، دیپلماسی برای علم و در نهایت علم در دیپلماسی باشد که ممکن است توسط بازیگران مختلف دولتی و غیردولتی در راستا اجرای سیاست خارجی کشور اعمال‌کننده و دستیابی به اهداف و منافع ملی اجرایی شود. ایالات متحده، پس از جنگ سرد از یک سو با برتری فناوری، نوآوری در نظام جهانی و از سوی دیگر تمایل برای رهبری جهانی، تلاش نمود در مناطق مختلف جغرافیایی متناسب با اهداف و منافع ملی خود تعامل، حضور و یا نفوذ داشته باشد. از جمله منطقه آسیای مرکزی و قفقاز که حاصل وضعیت پسا شوروی است. کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز به ویژه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ به دلایل امنیتی، نظامی و اقتصادی برای تأمین نیازهای آمریکا بر منافع معدنی و سوختی در این کشورها، تقابل با نفوذ روسیه و چین و جلوگیری از

ایجاد توازن ژئوپلیتیک بر منطقه به نفع کشورهای یاد شده، ایجاد تسهیلات نظامی و غیرنظامی برای فعالیت در سایر کشورها از جمله افغانستان، ایجاد فضایی از هم‌افزایی منطقه‌ای برای هژمونی طلبی آمریکا و در نهایت برقراری یک متحد استراتژیک با ثبات در منطقه برای این کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در همین راستا با توجه به تحول در نظام جهانی و اهمیت علم و فناوری در عرصه سیاسی و دیپلماسی، دیپلماسی علمی یکی از مهم‌ترین قالب‌های همکنشی آمریکا در قزاقستان به شمار می‌رود که این امر ضمن امکان ایجاد زمینه برای فعالیت‌های مختلف و چند سطحی آمریکا در این کشور و پیشبرد و تحقق اهداف آن که شامل، ملاحظات امنیتی و استراتژیک و ارائه الگو همکاری برای رقابت با قدرت‌های نوظهوری چون چین و روسیه می‌شود با قالبی انسان‌گرا و بشردوستانه فضایی از هم‌افزایی با اتکاء بر توزیع ارزش‌های مشترک موجب می‌گردد.

باید اشاره داشت، سازوکار آمریکا برای اجرای دیپلماسی علمی در قالب «علم برای دیپلماسی» با تأکید بر مؤلفه‌های توسعه محور و امنیت محور اعمال می‌شود. مؤلفه توسعه محور با تأکید بر امنیت انسانی و تربیت رهبرانی در سطوح مختلف سیاسی و غیرسیاسی با کاربرست تاکتیک‌هایی چون حمایت آموزشی، تحقیقاتی و علمی، جذب دانشجویان و نخبگان علمی، فرستادگان علمی و در نهایت حمایت از فعالیت بازیگران دیپلماسی علمی در قالب سفرای فرهنگی در کشور قزاقستان اعمال شود. مؤلفه امنیت محور، ساحت دیگری از اجرای علم برای دیپلماسی در سیاست خارجی آمریکا در قزاقستان است که در این چارچوب آمریکا ضمن تأکید بر چندبعدی بودن امنیت در نظام کنونی، بر ابعاد غیرنظامی امنیت همچون بحران آب در کنار موضوعات نظامی توجه دارد و تلاش می‌کند با کمک علم، منافع و اهداف ملی خود را در این کشور به ویژه برای رهایی از امکان ایجاد تسلیحات هسته‌ای و اعمال محدودیت و کنترل بر آن و همچنین حل مشکل زیست محیطی، بحران آب به دلیل امکان اثرگذاری فرامرزی آن، پیگیری نماید. لذا علم برای دیپلماسی به آمریکا این امکان را می‌دهد که در قزاقستان به عنوان یکی از کشورهای مهم منطقه آسیای مرکزی چشم‌انداز ژئوپلیتیک، بلند مدت و چندجانبه تعریف نماید.

دیپلماسی علمی آمریکا در قزاقستان، مطابق آنچه در فوق به آن اشاره شد می‌تواند دستاوردهای متعددی برای آمریکا در برداشته باشد از جمله آنکه به مدیریت روابط آمریکا با

قزاقستان و به تدریج سایر کشورهای منطقه در قالب کنش تشویقی و تنبیهی یاری می‌رساند؛ ایجاد تعامل بهینه‌سازی روابط و تعمیق پیوندهای چندگانه با کشورهای آسیای مرکزی به ویژه قزاقستان را که ممکن است به دلیل عضویت در اتحادیه اوراسیا به سمت روسیه و یا حضور در طرح بلندپروازانه چین موسوم به «یک کمربند، یک جاده» با آن‌ها وارد تعاملات عمیق و استراتژیک شوند، تسهیل می‌نماید؛ قدرت نرم آمریکا را با افزایش جذابیت و تفاهم درون دولت و ملت قزاقستان و سایر کشورهای منطقه به دلیل تمرکز بر دیپلماسی عمومی و مسیر دو که می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد روابط دولت-مردم و مردم-مردم و آشنایی با هویت و ارزش‌های آمریکایی، ایجاد مشروعیت منطقه‌ای، ارائه تصویر مطلوب از خود، ایجاد و تقویت حس اعتماد و اطمینان به آمریکا باشد، تقویت می‌کند؛ همچنین در قالب برنامه‌های آموزشی مذکور، امکان تربیت رهبرانی برای دریافت پست‌های حساس مختلف در کشورهای منطقه به ویژه قزاقستان در راستا همراهی با سیاست خارجی آمریکا را فراهم می‌کند.

ایجاد توسعه و رشد وابسته در قزاقستان به ویژه در حوزه توسعه علوم و نیروی انسانی متخصص، اعمال دیپلماسی انرژی و افزایش فعالیت هماهنگ و منسجم با کمک کشورهای منطقه برای حل مشکلات امنیتی همچون قاچاق مواد مخدر و اسلحه، فجایع زیست محیطی، امنیت انرژی، دستیابی به امنیت در کشور افغانستان و تشویق سایر بازیگران منطقه برای جذب در روند سازش از دیگر ظرفیت‌های دیپلماسی علمی آمریکا برای برآورد اهداف سیاست خارجی این کشور در قزاقستان است. در این خصوص لازم است به این امر اشاره شود که از یک سوء فعالیت آمریکا در افغانستان در تقابل با نیروهای ضد تروریستی در آن، وابستگی شدیدی به دسترسی به تأسیسات و مراکز امنیتی-نظامی بخش‌های گوناگون منطقه‌ای برای حمایت لجیستیکی دارد. از سوی دیگر کشورهای آسیای مرکزی به ویژه قزاقستان دارای منابع معدنی و سوختی است که آمریکا می‌تواند با کمک دیپلماسی علمی، ضمن برقراری تعامل با این کشور، ایجاد اعتماد میان مردم آن و تلاش برای ایجاد رشد و توسعه در آن از این مناطق به عنوان یک عرصه عملیاتی در افغانستان بهره‌برد. دستاوردهای حاصل از اعمال دیپلماسی علمی، می‌تواند در ایجاد موازنه ژئوپلتیک جدید، نرم و پایدار در این منطقه از جهان برای تقابل با نفوذ قدرت‌های نوظهور چین و روسیه در منطقه به عنوان رقبای جدی برتری طلبی آمریکا در عرصه جهانی و ایجاد یک متحد استراتژیک با ثبات، امن، توسعه یافته در منطقه آسیای مرکزی با اثرگذاری بر سایر کشورهای نزدیک به ویژه رفع نیازهای نظامی-امنیتی از سوی آمریکا نقش داشته باشد.

منابع و مأخذ

- کیوان حسینی، اصغر (۱۳۸۷)، جایگاه انتقال فناوری در استراتژی کلان امریکا، تهران: مرکز آینده پژوهی دفاعی .

- Alekseenkova, Elena (2017), "The U.S. in Central Asia: between «C5+1» and «Make America Great Again»", Available at: https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/the-u-s-in-central-asia-between-s5-1-and-make-america-great-again_ Accessed on: 2019/11/08.

- Altynbayev, Kanat (2019), "Role of Kazakh Military Grows in International Peacekeeping Missions", Available at: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2019/07/19/feature-01_ Accessed on: 2020/02/23.

- American Association for the Advancement of Science(2020), "A Scientific View on Resource Security Challenges", Available at: https://www.aaas.org/resources/scientific-view-resource-security-challenges_ Accessed on: 2020/05/05.

- American Councils(2019), "US-CAEF – Fellowships", Available at: http://americancouncils.kg/programs/central-asian-education-foundation_ Accessed on: 2019/08/12.

- Del Sordi, Adele(2017), "Sponsoring Student Mobility for Development and Authoritarian Stability: Kazakhstan's Bolashak Programme", Available at: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14747731.2017.1403780_ Accessed on:2019/11/16.

- Development Alternatives Incorporated(2021),” Available at: https://www.dai.com/our-work/projects/central-asia-competitiveness-trade-and-jobs-activity-ctj_ Accessed on: 2021/03/11.

- Devex(2019),” Job Description”, Available at: https://www.devex.com/jobs/civil-society-specialist-usaid-central-asia-regional-civil-society-project-663353_ Accessed on: 2021/02/21.

- Dolan, Bridget M(2012),” Science and Technology Agreements as Tools for Science Diplomacy: A U.S. Case Study”, *Science & Diplomacy*, Vol. 1, No. 4 , Available at: http://www.sciencediplomacy.org/article/2012/science-and-technology-agreements-tools-for-science-diplomacy_ Accessed on:2019/12/10.

- Fulbright Foundation(2019),” Kazakhstan”, Available at: https://us.fulbrightonline.org/countries/selectedprogram/72_ Accessed on: 2019/05/03.

- Funds for NGOs(2020),” U.S. Embassy & Consulate in Kazakhstan announces 2021-2022 Future Leaders Exchange Program”, Available at: <https://www2.fundsforngos.org/education/u-s-embassy-consulate-in-kazakhstan->

- announces-2021-2022-future-leaders-exchange-program/ _ , Accessed on: 2020/10/05.
- Gast, Alice P.(2012), "From Cold War to Warm Relations, Fertile Ground for Science Diplomacy in Central Asia", Available at: http://www.sciencediplomacy.org/perspective/2012/from-cold-war-to-warm-relations_ Accessed on:2019/12/17.
- <https://www.state.gov/u-s-relations-with-kazakhstan> -Accessed on: 2019/01/03.
- Imperial College(2021), Available at: https://www.imperial.ac.uk/about/leadership-and-strategy/president/about-the-president_ Accessed on: 2021/01/18.
- Junior Faculty Development Program(2021), Available at: https://faculty.med.psu.edu/professional-development/jfdp_ Accessed on: 2021/01/19.
- Lawrence, J.P., (2019),"US-led Steppe Eagle helps build Kazakhstan into stable partner in Central Asia", Available at: https://www.stripes.com/news/us-led-steppe-eagle-helps-build-kazakhstan-into-stable-partner-in-central-asia-1.587858_ Accessed on: 2020/02/06.
- Miras Education Center(2021)," The Fulbright Program ", Available at: http://miras.edu.kz/university/index.php/en/activities-en/international-en/mezhdunarodnye-programmy-en/743-programma-fulbrajt-en_ Accessed on: 2021/01/25.
- Nessipbayeva, Olga (2015), "The Bolashak Program In Building A Democratic And Prosperous Society", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 191 (2015) 2275 – 2279.
- Njagih, Jacob K and Guchu, Salome (2014),"Building Partnership in Science and Technology for Kenya's Development", Science and Technology Diplomacy in Developing Countries, Daya Publishing House, New Delhi.
- Nye, Joseph S., Jr.(2009), "Public Diplomacy and Soft Power", Available at: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002716207311699_ Accessed on: 2019/11/07.
- Opoku Donyina, Alison(2020)," Exploring Appr Exploring Approaches to Effective Evaluation for Public Aluation for Public Diplomacy Exchange Programs",SIT Graduate Institute, Availble at: https://digitalcollections.sit.edu/capstones/3214_ Access on: 2021/02/24.
- Project of Demand Progress(2013), Available at: https://www.everycrsreport.com/reports/97-1058.html_ Accessed on: 2019/12/05.
- Rakhimov, Mirzokhid (2015), "Central Asia in the Context of Western and Russian Interests", Centre International de Formation Européenne, L'Europe en Formation, Available at: https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2015-1-page-140.htm_ Accessed on: 2020/02/19.

- The Royal Society (2010), “New Frontiers in Science Diplomacy”, London, Available at:
https://www.aaas.org/sites/default/files/New_Frontiers.pdf_ Accessed on: 2020/02/15.
- The World Academy of Sciences(2017), “Southern Africa: the Promise of Science Diplomacy”, Available at: https://twas.org/article/southern-africa-promise-science-diplomacy_ Accessed on:2019/08/04.
- Tolipov, Farkhod (2015), "Pluses and minuses of the C5+1 format", Available at: [https://www.cacianalyst.org/publications/analytical articles/item/13300-pluses-and-minuses-of-the-c5%201-format.html](https://www.cacianalyst.org/publications/analytical%20articles/item/13300-pluses-and-minuses-of-the-c5%201-format.html)_ Accessed on:2019/11/19.
- US Department of State (2021), “U.S. Relations With Kazakhstan”, Available at: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-kazakhstan/> Accessed on:2021/01/20.
- “U.S. Embassy & Consulate in Kazakhstan(2020)”, 2021 – 2022 Fulbright Scholar Program”, Available at:
https://kz.usembassy.gov/education_culture/opportunities/fulbright/fulbright-visiting-scholar-program_ Accessed on: 2021/01/08.
- University of Nebraska–Lincoln (2019), “Alumna Wins Fulbright to Kazakhstan”, Available at: <https://sgis.unl.edu/alumna-wins-fulbright-kazakhstan>, Access on: 2019/02/11
- Weber, Andrew C. and Parthemore, Christine .L(2017), “ Lessons from Kazakhstan”, Available at:
https://www.belfercenter.org/publication/lessons-kazakhstan_ Accessed on:2020/01/08.
- Witze, Alexandra (2017), “Trump Agenda Threatens US Legacy of Science Diplomacy”, Available at: https://www.nature.com/news/trump-agenda-threatens-us-legacy-of-science-diplomacy-1.21382_ Accessed on: 2019/11/07.